

A Psychological Analysis of Persian Language and Literature Students' Attitude and Motivation towards their Major and Career Prospects

Shima. Ebrahimi^{1*}, Zahra. Jahani²

¹ Assistant Professor, Persian Language Teaching, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

² PhD Student in Persian Language Teaching, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

* Corresponding author email address: shimaebrahimi@um.ac.ir

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Ebrahimi, S., & Jahani, Z. (2023). A Psychological Analysis of Persian Language and Literature Students' Attitude and Motivation towards their Major and Career Prospects. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 29(2), 115-132.

© 2023 the authors. Published by Institute for Research and Planning in Higher Education (IRPHE), Tehran, Iran. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License.

ABSTRACT

One of the important goals of higher education is to train future specialists to meet the needs of society. Students' deliberate and conscious choice of university major can be effective in achieving this goal. Also, students' positive attitude towards their major and career prospects can enhance their motivation. The goal of this mixed-methods (quantitative-qualitative) study is to examine Persian language and literature students' various forms of motivation and their attitudes towards their university major and career prospects. For this purpose, 200 Persian language and literature students at three educational levels (bachelor's, master's, and doctoral) answered a questionnaire of attitudes towards the major and career prospects, together with three qualitative questions, that examined their views on benefits and obstacles in the field of Persian language and literature and analyzed their satisfaction with teachers' teaching styles. The results of the study in light of the dual continuum model of motivation showed that students' attitudes toward their major and future prospects are generally average. There was, however, a significant difference in different educational levels in terms of students' attitudes. In other words, undergraduate students expressed positive attitudes, compared to doctoral students. This appears to bring about passive motivation among students and hamper their academic progress. Necessary measures should be implemented to change students' attitudes as their motivation may turn into active or passive demotivation. To overcome these challenges, some amendments should be introduced: introducing more practical courses, implementing novel and effective teaching methods, running specialized entrepreneurship workshops and enhancing students' research skills.

Keywords: attitude, motivation, career prospects, Persian language and literature

فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی

دوره ۲۹، شماره ۲، صفحه ۱۱۵-۱۳۲

شاپای الکترونیکی: ۲۷۱۷-۲۲۰۱

بررسی روانشناختی نگرش و انگیزش دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی

شیمای ابراهیمی^{۱*}، زهرا جهانی^۲۱. استادیار، آموزش زبان فارسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران
۲. دانشجوی دکتری، آموزش زبان فارسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: shimaabrahimi@um.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

ابراهیمی، شیمای، و جهانی، زهرا. (۱۴۰۲). بررسی روانشناختی نگرش و انگیزش دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۹(۲)، ۱۱۵-۱۳۲.

© ۱۴۰۲ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY 4.0) صورت گرفته است.

یکی از اهداف مهم نظام آموزش عالی تربیت نیروهای متخصص به منظور تأمین نیازهای جامعه است. انتخاب رشته آگاهانه دانشجویان در رسیدن به این هدف مؤثر می‌باشد و لازمه ایجاد انگیزش، نگرش مثبت دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان است. هدف پژوهش تلفیقی (کمی-کیفی) حاضر بررسی انواع انگیزش و نگرش دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان است. بدین منظور ۲۰۰ دانشجو در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی به پرسشنامه نگرش به رشته تحصیلی و آینده شغلی و سه سؤال کیفی در مورد مزایا و موانع رشته زبان و ادبیات فارسی و میزان رضایت از روش تدریس مدرسان خود در این رشته پاسخ دادند. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها و تطبیق آن با ابعاد پیوستار دوگانه انگیزش نشان داد که نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی خود به طور کلی متوسط است، اما تفاوت معناداری میان نوع نگرش دانشجویان در مقاطع گوناگون تحصیلی وجود دارد؛ به صورتی که دانشجویان مقطع کارشناسی نگرش مثبت‌تری نسبت به دانشجویان مقطع دکتری دارند. به نظر می‌رسد این نوع از نگرش موجب بروز انگیزش منفعل در دانشجویان برای پیشرفت شده و اگر اقدامات لازم برای اصلاح نگرش آنان انجام نشود، ممکن است نوع انگیزش آنان از انگیزش فعال به بی‌انگیزگی فعال و یا منفعل تغییر وضعیت دهد. به همین منظور نگارندگان پیشنهادهایی مانند تغییر در برنامه درسی و افزودن واحدهای عملی و کاربردی، بهره‌گیری از روش‌های تدریس نوین و کارآمد، برگزاری کارگاه‌های کارآفرینی و در نهایت تقویت مهارت‌های پژوهشی دانشجویان را برای بهبود این وضعیت ارائه دادند.

کلیدواژگان: نگرش، انگیزش، آینده شغلی، زبان و ادبیات فارسی.

مقدمه

نظام آموزش عالی از جمله مهم‌ترین ارکان نظام ملی هر کشوری است که نقش مؤثری در گردش چرخ اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه دارد و یکی از وظایف مهم آن پرورش نیروی انسانی کارآمد برای اشتغال در بخش‌های مورد نیاز جامعه به منظور دست یافتن به اهدافی مانند تولید دانش، تأمین نیازهای جامعه، تربیت متخصصان و ارائه راهکار برای حل معضلات اجتماعی در همه زمینه‌هاست (Sharifzadeh, 2011). یکی از مؤلفه‌های مهم برای تحقق این اهداف، انتخاب رشته دانشگاهی به صورت آگاهانه و بانگیزه است و لازمه ایجاد این انگیزش، داشتن نگرش مثبت^۱ نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی آن می‌باشد (Gholami Chahkand, Mohammadzade & Ghasr, & Saeedy Rezvani, 2023). نگرش، منعکس‌کننده افکار، احساسات در مورد یک شخص، شیء و یا مسئله‌ای است که در اطلاعات شناختی، عاطفی و رفتاری او قابل ارزیابی است (Ibarracin & Johnson, 2018). داشتن نگرش مثبت نسبت به رشته تحصیلی از جمله معیارهای اساسی در رضایت و موفقیت تحصیلی است که این امر بسیاری از امور زندگی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. اگر دانشجویان امیدی به برآورده شدن خواسته‌های خود در رشته تحصیلی‌شان نداشته باشند، تمایل و انگیزه آنان برای یادگیری و آموزش مؤثر آسیب می‌بیند که این امر بر مسئولیت‌پذیری و کارآیی آنان در آینده نیز تأثیر خواهد گذاشت (Ghaerhaghagi, 2014). بنابراین با توجه به آنکه میان نوع نگرش نسبت به رشته تحصیلی و انگیزه پیشرفت رابطه معنادار مثبت وجود دارد (Kanno & Koeske, 2010)، به نظر می‌رسد می‌توان با توجه به مدل پیوستار دوگانه انگیزش^۲ (Pishghadam et al., 2019) گامی فراتر نهاد و میان انواع نگرش و انواع انگیزش ارتباط برقرار کرد. این مدل با در نظر گرفتن مفهوم غوطه‌وری^۳ (درگیری فیزیکی و ذهنی در حین انجام فعالیت) در مفهوم انگیزش و پرداختن به ابعاد فعال^۴ و غیرفعال^۵ آن نگاه جامع‌تری نسبت به این مفهوم داشته و آن را به چهار نوع انگیزش فعال^۶، انگیزش منفعل^۷، بی‌انگیزگی فعال^۸ و بی‌انگیزگی منفعل^۹ تقسیم کرده است. بر این اساس به نظر می‌رسد چنانچه نگرش دانشجویان نسبت به رشته‌ای که در آن تحصیل می‌کنند، منفی باشد، انگیزش آنان برای یادگیری مطالب درسی از نوع بی‌انگیزگی منفعل یا بی‌انگیزگی فعال خواهد بود که در این صورت عمل یادگیری به گونه‌ای مکانیکی و بدون درگیری ذهنی صورت می‌پذیرد و یا هیچ فعالیت شناختی و فیزیکی در راستای یادگیری مطالب انجام نمی‌شود. این در حالی است که به نظر می‌رسد به هر میزان نگرش نسبت به رشته تحصیلی بالاتر باشد، انگیزش فعال در دانشجویان برای یادگیری بیشتر می‌شود.

افزون بر علاقه به رشته تحصیلی، نگرش نسبت به آینده شغلی یکی دیگر از عوامل مؤثر در نوع نگرش به رشته تحصیلی است (Samadi et al., 2010). دانشجویان همواره در پی آن هستند تا شغلی را در جامعه انتخاب کنند که افزون بر تأمین نیاز مادی، از نظر روانی نیز با روحیه آنان سازگار باشد (Sharifi et al., 2020). این در حالی است که عواملی مانند پذیرش دانشجو بدون برنامه‌ریزی علمی و توجه به ظرفیت‌های شغلی در جامعه موجب بروز احساس سرخوردگی و عدم انگیزه شغلی و تحصیلی در دانشجویان می‌شود (Parsa et al., 2019). از این رو به نظر می‌رسد نگرانی نسبت به آینده شغلی موجب نگرش منفی نسبت به رشته تحصیلی و بی‌انگیزگی در پیشرفت خواهد شد. باید در نظر داشت اگر در همان مقاطع آغازین تحصیلی نسبت به این دو مؤلفه مهم آگاهی حاصل نشود و تغییرات و اصلاحات لازم صورت نپذیرد، نگرش

1. Positive attitude
2. The Dual Continuum Model of Motivation
3. Immersion
4. Active
5. Passive
6. Active motivation
7. Passive motivation
8. Active demotivation
9. Passive motivation

منفی در سطوح و مقاطع دیگر تحصیلی نیز راه پیدا کرده و از میزان کیفیت آموزش و یادگیری کاسته خواهد شد. بر این اساس توجه به نوع نگرش و انگیزه دانشجویان مقاطع مختلف نسبت به رشته‌ای که در آن تحصیل می‌کنند و آینده‌ای شغلی که انتظار آن را دارند، امری بسیار ضروری است. در این میان بررسی نوع نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نسبت به آینده تحصیلی و شغلی‌شان از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ زیرا زبان فارسی یکی از مؤلفه‌ها و ارکان هویت ملی ایرانی است؛ در واقع از طریق آن تجربیات، دانش، بینش و فرهنگ نیاکان به نسل‌های مختلف انتقال یافته و این امر عاملی بر ایجاد همبستگی میان ایرانیان می‌شود. از سوی دیگر ادبیات دیرپا و غنی فارسی با کارکردهایی همچون لذت‌بخشی، هدایت‌گری عواطف و هیجانات روحی و بازتاب‌دهنده فرهنگ، هنر، تمدن و میراث فکری اقوام گذشته در تعالی انسانی و فرهنگی ایران نقش بسزایی دارد و به طور کلی زبان فارسی با پیوند مستحکمی که با ادبیات دارد، توانسته است با آبخور فرهنگ غنی مردم ایران در آمیزد و امروزه هویت ملی در گروهی حفظ زبان و ادب فارسی است (Zolfaghari, 2009) و چنانچه برنامه‌ریزی صحیح و جامعی در جهت آموزش و ترویج زبان و ادب فارسی صورت نگیرد، با توجه به حجم‌های پیاپی و بنیان‌سوز کنونی فرهنگ و تمدن ایران رنگ باخته و جامعه دچار اضمحلال می‌شود (Zarinkoob, 1985). بر این اساس چگونگی تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جهت حفظ و گسترش این گوهر گرانبها از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشد. پر واضح است نیروی انسانی کارآمد، علاقه‌مند و متعهد نقش چشم‌گیری در بقا و گسترش زبان فارسی خواهد داشت که داشتن نگرش مثبت دانشجویان یکی از ملزومات اساسی برای پرورش نیروی انسانی کارآمد و خلاق در این مسیر است.

اهمیت آگاهی یافتن از نوع نگرش و انگیزش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان به منظور تقویت عوامل مثبت و اصلاح عوامل منفی در نوع نگرش و انگیزش آنان نگارندگان را بر آن داشت تا به این سؤال‌ها پاسخ دهند ۱- آیا دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نگرش مطلوبی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان دارند؟ ۲- آیا تفاوت معناداری میان نگرش دانشجویان سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان وجود دارد؟ ۳- نوع انگیزش دانشجویان با توجه به نوع نگرش آنان چگونه است؟ هدف از پژوهش حاضر برداشتن گامی در جهت اصلاح نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی به رشته تحصیلی و آینده شغلی خود و افزایش انگیزش فعال آنان برای یادگیری و پیشرفت است.

مبانی نظری و پیشینه

با توجه به آنکه نگرش افراد تعیین‌کننده رفتار آن‌ها است و با تغییر نگرش می‌توان رفتار آنان را پیش‌بینی و یا کنترل کرد (Wells et al., 2016)؛ در زمینه آموزش نیز وجود اطلاعات توصیفی در مورد نوع نگرش دانشجویان برای اصلاح و بهبود شرایط امری ضروری است. به همین منظور تاکنون پژوهش‌های زیادی در زمینه بررسی نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی انجام شده است که در ادامه برخی از آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرند. شایان ذکر است بیشتر پژوهش‌های انجام شده در این زمینه مرتبط با رشته‌های علوم تجربی بوده و در رشته‌های علوم انسانی کم‌تر به این امر توجه شده است.

دلاور و مظفری (Delavar & Mozaffari, 2013) به مقایسه دیدگاه دانشجویان دو رشته علوم ارتباطات اجتماعی و جامعه‌شناسی نسبت به آینده شغلی‌شان پرداختند. آنان نشان دادند هر دو گروه بدون در نظر گرفتن شاغل بودن و یا نبودن در زمان حال، نسبت به آینده شغلی خود امیدوار هستند و جایگاه خود را در شغل مرتبط به رشته تحصیلی‌شان قدرتمند می‌دانند. همچنین جمالی و قلعه‌نوعی (Jamali & Ghalenoeei, 2013) نگرش دانشجویان دو رشته بهداشت محیط و بهداشت حرفه‌ای در دانشگاه قزوین را بررسی کردند و دریافتند دانشجویان رشته بهداشت محیط دارای نگرش منفی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی خود می‌باشند و دانشجویان بهداشت حرفه‌ای نگرش مثبتی

به رشته تحصیلی خود دارند اما نسبت به آینده شغلی خود نگران هستند. حسنلو، حسن‌نژاد و خزاعی‌پول (Hasanloo, Hasanvezhad, & Khazaei-pool, 2017) نیز نگرش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان در رابطه با رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان را بررسی کردند. نتایج نشان داد دانشجویان نگرش ضعیفی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان دارند و میزان رضایت‌مندی آنان از رشته تحصیلی‌شان مطلوب نیست. همچنین غلامی چهکنند، محمدزاده قصر و سعیدی رضوانی (Gholami Chahkand, Mohammadzade Ghasr, & Saeedy Rezvani, 2023) نشان دادند میان نگرش نسبت به آینده شغلی با دینداری و منبع کنترل درونی دانشجویان ارتباط مثبت معنادار وجود دارد. عظیمی، گراوند و مکتبی (Azimi, Garavand, & Maktabi, 2020) نیز میزان رضایت‌مندی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی را با توجه به عوامل خانوادگی، شغلی و فردی بررسی کردند و دریافتند در حالی که عوامل شغلی و فردی مانند داشتن استعداد و توان علمی، علاقه به رشته مورد نظر و کاربردی بودن آن در میزان رضایت‌مندی تحصیلی و آینده شغلی دانشجویان تأثیر چشم‌گیری دارد، اما میان عامل خانوادگی و میزان رضایت‌مندی رابطه معناداری وجود ندارد. در زمینه رشته زبان و ادبیات فارسی نیز انتظاری و محمدنژاد عالی‌زمینی (Entezari & Mohammadnezhad Alizamini, 2023) با معرفی چارچوب مفهومی اکوسیستم فردی سرمایه انسانی که ابعاد ارزش، بینش، دانش، نگرش، گرایش، مهارت‌های ارتباطی، مهارت عمل گروهی، مهارت‌های مدیریت، مهارت‌های نوآوری و کارآفرینی و مهارت‌های عملگری افراد را در قالب مؤلفه‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌دهد، سرمایه انسانی دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فارسی را مورد بررسی قرار دادند و نشان دادند سرمایه انسانی آنان با چارچوب مفهومی معرفی شده تناسب ندارد و برای توسعه سرمایه انسانی دانشجویان انتقال صرف دانش کفایت نمی‌کند و دانشگاه‌ها باید به فعال‌سازی تمامی ابعاد ذکر شده بپردازند.

افزون بر موارد فوق پژوهش‌هایی نیز در زمینه بررسی ارتباط میان میزان رضایت تحصیلی، انگیزش و دستاوردهای تحصیلی انجام شده است. برای نمونه فرشچی و اردلان (Farshchi & Ardalan, 2014) با بررسی ارتباط میان رضایت از رشته تحصیلی و دستاوردهای تحصیلی دانشجویان دانشکده کشاورزی دریافتند میان رضایت تحصیلی با دستاوردهای تحصیلی دانشجویان رابطه مثبت معناداری وجود دارد. همچنین آتشکار و همکاران (Atashkar et al., 2014) رابطه میان رضایت تحصیلی و انگیزه پیشرفت دانشجویان سه رشته پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی را در دانشگاه علوم پزشکی تهران مورد بررسی قرار دادند. بنابر نتایج تحقیق آنان میان سن، انگیزه پیشرفت و رضایت تحصیلی دانشجویان رابطه معنادار مثبت وجود دارد و با افزایش سن رضایت تحصیلی بیشتر و انگیزه پیشرفت کمتر می‌شود و در این میان دانشجویان رشته دندانپزشکی در مقایسه با دانشجویان دو رشته دیگر رضایت تحصیلی و انگیزه پیشرفت بیشتری دارند. همچنین سوختانلو و بندری (Sookhtanlou & Bondori, 2017) با بررسی تأثیر نگرش دانشجویان رشته کشاورزی نسبت به رشته تحصیلی بر میزان رضایت تحصیلی آنان با در نظر گرفتن متغیر انگیزه تحصیلی دریافتند میان نوع نگرش به رشته تحصیلی، رضایت و انگیزه تحصیلی همبستگی معنادار مثبتی وجود دارد.

به طور کلی با توجه به پژوهش‌هایی که تاکنون صورت پذیرفته است، می‌توان گفت چگونگی نگرش نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی تأثیر چشم‌گیری در میزان رضایت تحصیلی، شغلی و انگیزه پیشرفت دارد. به همین منظور از آنجا که رشته زبان و ادبیات فارسی نقش پررنگی در حفظ هویت ملی و فرهنگی ایرانیان دارد و به نظر می‌رسد تاکنون پژوهشی در زمینه بررسی نگرش و انگیزش دانشجویان این رشته نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان انجام نشده است، در پژوهش حاضر در کنار بررسی نگرش دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی نوع انگیزش آنان بر اساس مدل پیوستار دوگانه انگیزش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

این مدل با توجه به شاخص‌های رفتاری و شناختی موجود در مفهوم غوطه‌وری طراحی شده است؛ غوطه‌وری شامل متغیرهایی از کنش (بدن) و شناخت (مغز) می‌باشد که بر اساس آن چنانچه آگاهی فرد نسبت به محیط اطراف در حین انجام فعالیت در پایین‌ترین سطح قرار داشته باشد، وی در آن فعالیت غوطه‌ور شده است (Alami, 2020). پیش‌قدم و همکاران (Pishghadam, Makiabadi, Shayesteh, & Zeynali, 2019) با توجه به دو ویژگی غوطه‌وری یعنی درگیری ذهنی^۱ و درگیری فیزیکی^۲ مدل انگیزش را ارائه داده‌اند. درگیری ذهنی به عنوان یک فعالیت شناختی با تفکر ارتباط دارد و به وجود و یا عدم وجود تمرکز فکری و ذهنی در ارتباط با یک فعالیت اشاره می‌کند (Momenzadeh, 2020). درگیری فیزیکی نیز مرتبط با انجام فعالیت بدنی است که با توجه به الگوی هیجامد^۳ پیش‌قدم (Pishghadam, 2015) میان میزان درگیری فیزیکی و درگیری حواس^۴ رابطه معناداری وجود دارد و درگیری فیزیکی بر ماهیت حسی آن استوار است. هیجامد با توجه به سه مؤلفه حس، هیجان و بسامد^۵ شکل گرفته است که بر اساس آن هیجان‌های تولید شده بر اثر تجربیات حسی در شناخت افراد مؤثر است؛ به عبارت دیگر نوع هیجان‌ناشی از تجربیات در درک و دریافت افراد از یک مفهوم تأثیر می‌گذارد (Pishghadam, 2020 & Ebrahimi). پیش‌قدم (Pishghadam, 2015) برای الگوی هیجامد شش سطح هیجامد تهی^۶، هیجامد شنیداری^۷، هیجامد دیداری^۸، هیجامد لمسی-حرکتی^۹، هیجامد درونی^{۱۰} و هیجامد جامع^{۱۱} را در نظر گرفته است و پیش‌قدم، ابراهیمی و طباطبائیان (Pishghadam, Ebrahimi, & Tabatabaiean, 2019) سطح هیجامد مرجع^{۱۲} را بر آن افزودند که شرح آن در جدول ۱ ارائه شده است:

جدول ۱

انواع هیجامد

سطوح دانش	سطوح هیجامد	تجربه
هیچ آگاهی ^{۱۳}	هیجامد تهی	زمانی که مخاطب هیچ‌گونه آشنایی با موضوع و مفهوم ندارد.
برون آگاهی ^{۱۴}	هیجامد شنیداری	در این مرحله مخاطب در مورد مفهوم فقط مطالبی را شنیده است.
	هیجامد دیداری	در این مرحله افزون‌بر شنیدن، تصاویر مرتبط با موضوع را دیده است.
	هیجامد لمسی-حرکتی	با ورود به این مرحله مخاطب با توجه به تجارب مراحل پیشین، شیء را لمس می‌کند.
درون آگاهی ^{۱۵}	هیجامد درونی	هنگامی که مخاطب افزون‌بر تجربه‌های پیشین تجربه مستقیمی از مفهوم و شیء به دست می‌آورد.
	هیجامد جامع	مخاطب در این مرحله با توجه به تجربه‌های مراحل پیشین برای کسب اطلاعات بیشتر درمورد مفهوم به پژوهش و تحقیق می‌پردازد.
فراآگاهی ^{۱۶}	هیجامد مرجع	مخاطب با رسیدن به این مرحله با توجه به تجربه‌های پیشین خود نسبت به موضوع توانایی تدریس آن برای دیگران را دارد.

1. Engagement
2. Involvement
3. Emotioncy
4. Senses
5. Frequency
6. Null emotioncy
7. Auditory emotioncy
8. Visual emotioncy
9. Kinesthetic emotioncy
10. Inner emotioncy
11. Arch emotioncy
12. Mastery emotioncy
13. Avolvement
14. Exvolvement
15. Involvement
16. Metavolvement

با توجه به جدول ۱ چنانچه افراد هیچ‌گونه آشنایی با موضوع نداشته باشند، هیج‌آمد آنان تهی و میزان آگاهی آنان در رابطه با موضوع در سطح هیچ‌آگاهی قرار دارد، اما با افزایش تجربه شنیداری، دیداری و لمسی-حرکتی نسبت به موضوع هیج‌آمد آنان به هیج‌آمد لمسی-حرکتی و سطح دانش آنان به برون‌آگاهی تغییر وضعیت می‌دهد و در صورتی که افراد به‌صورت مستقیم با موضوع درگیر شوند و در مورد آن به پژوهش بپردازند، سطح هیج‌آمد آنان به جامع و دانش آنان به درون‌آگاهی نایل خواهد آمد. در نهایت نیز با ورود افراد به سطح هیج‌آمد مرجع سطح دانش آنان نسبت به موضوع به فراآگاهی می‌رسد؛ یعنی آنان توانایی تدریس آن موضوع به دیگران را به دست می‌آورند. بنابراین می‌توان گفت با افزایش سطح هیج‌آمد افراد، میزان درگیری فیزیکی آنان نسبت به آن موضوع نیز افزایش می‌یابد (Ebrahimi et al., 2018). از سوی دیگر پیش‌قدم و همکاران (Pishghadam et al., 2019) به منظور ایجاد دیدگاهی جامع‌تر به انگیزش با توجه به دو مؤلفه درگیری فیزیکی و درگیری ذهنی در غوطه‌وری به ابعاد فعال و غیرفعال موجود در انگیزش نیز پرداختند و آن را به چهار نوع انگیزش فعال، بی‌انگیزگی فعال، انگیزش منفعل و بی‌انگیزگی منفعل تقسیم کرده‌اند که نمود تصویری آن در شکل ۱ قابل مشاهده است:

شکل ۱

مدل پیوستار دوگانه انگیزش (Pishghadam et al., 2019)

با توجه به شکل ۱ در انگیزش فعال فرد به طور کامل از دو جنبه فیزیکی و ذهنی درگیر انجام فعالیت است و در انگیزش منفعل فرد پیوسته به موضوع می‌اندیشد اما فرصت تبدیل افکار خود را به انجام آن در واقعیت پیدا نمی‌کند. در مقابل در بی‌انگیزگی فعال انجام فعالیت به صورت مکانیکی انجام می‌شود و درگیری ذهنی صورت نمی‌پذیرد و در بی‌انگیزگی منفعل هیچ‌گونه فعالیت ذهنی و فیزیکی انجام نمی‌شود (Pishghadam et al., 2019). بنابراین با توجه بر اهمیت جایگاه انگیزش در موفقیت تحصیلی دانشجویان، به نظر می‌رسد این الگو می‌تواند در بررسی و تشخیص نوع انگیزش آنان در امر تحصیل مؤثر باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تلفیقی (کمی-کیفی) و از نظر هدف کاربردی است و جامعه آماری آن همه دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی در مقاطع و گرایش‌های مختلف مشغول به تحصیل در دانشگاه‌های ایران می‌باشند و حجم نمونه شامل ۲۰۰ نفر از این دانشجویان است که به روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس به صورت برخط به پرسشنامه پاسخ دادند. این افراد در بازه سنی ۱۸ تا ۵۷ سال (میانگین سنی ۲۶/۸۸) بودند که ۱۴۷ نفر آنان را زنان و ۵۳ نفر دیگر را مردان تشکیل داده‌اند. لازم به ذکر است ۱۰۸ نفر از این دانشجویان در مقطع

تحصیلی کارشناسی، ۵۷ نفر کارشناسی ارشد و ۳۵ نفر مقطع دکتری در گرایش‌های گوناگون محض، عرفانی، حماسی، پایداری، ادبیات کودک و نوجوان و آموزش زبان فارسی دانشگاه‌های فردوسی مشهد، تهران، فرهنگیان، سمنان، ایلام، مازندران، خیام مشهد، اراک، تربیت مدرس، علامه طباطبایی، محقق اردبیلی، اصفهان، شهید بهشتی، حکیم سبزواری، آزاد مشهد، بیرجند، خوارزمی، الزهرا، خلیج فارس، زابل، امام رضا، یزد و قم مشغول به تحصیل بودند.

ابزار مورد استفاده، پرسشنامه نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی می‌باشد که بر اساس مدل جمالی و قلعه‌نوعی (Jamali & Ghalenoei, 2013) طراحی شده است. این پرسشنامه تک‌عاملی دارای ۱۷ گویه با طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم) می‌باشد و محدوده نمرات آن حداقل ۱۷ و حداکثر ۱۰۵ است که نمره بین ۱۷ تا ۳۵ نگرش پایین و منفی، نمره ۳۵ تا ۷۰ نگرش متوسط و نمره بالاتر از ۷۰ نشان‌دهنده نگرش مثبت دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی است. همچنین افزون بر سؤالات چندگزینه‌ای سه پرسش کیفی با محتوای مزایا و موانع موجود در رشته زبان و ادبیات فارسی و میزان رضایت‌مندی دانشجویان از روش تدریس مدرسان این رشته مطرح شد. با توجه به اینکه این پرسشنامه از پژوهش جمالی و قلعه‌نوعی (Jamali & Ghalenoei, 2013) اقتباس شده است، روایی آن تأیید و پایایی آن نیز با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۴ قابل قبول است. در پژوهش حاضر نیز ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶ به دست آمده که نشان از مطلوب بودن آن است.

پس از جمع‌آوری داده‌ها به منظور بررسی دیدگاه کلی دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی از روش آمار توصیفی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد و برای بررسی نگرش آنان به تفکیک مقطع تحصیلی، داده‌ها با استفاده از آزمون‌های لون^۱ و تحلیل واریانس یکطرفه^۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. پاسخ سؤالات کیفی نیز با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌های محتوا گروه‌بندی شد. در نهایت پاسخ‌ها با توجه به ابعاد مدل پیوستار دوگانه انگیزش بررسی شده و نوع انگیزش دانشجویان به دست آمد.

یافته‌ها

به منظور سنجش اعتبار داده‌ها در مرحله اول از آزمون نرمالیتی^۳ استفاده شد که نرمال بودن داده‌ها تأیید شد و مطابق جدول ۲ مقادیر چولگی و کشیدگی در بازه ۲- و ۲ قرار گرفتند که بیانگر نرمال بودن توزیع داده‌هاست.

جدول ۲

نتایج آزمون نرمالیتی برای پرسشنامه نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی

پرسشنامه	چولگی	کشیدگی
نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی	-۰/۲۴	-۰/۲۳

آمار توصیفی از جمله فراوانی و درصد برای هر یک از گویه‌های پرسشنامه نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی در جدول ۳ نمایش داده شده است.

1. Levene' Test
2. One Way ANOVA
3. Normality Test

جدول ۳

توزیع فراوانی نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی

کاملاً مخالفم تعداد (درصد)	مخالفم تعداد (درصد)	نظری ندارم تعداد (درصد)	موافقم تعداد (درصد)	کاملاً موافقم تعداد (درصد)	میانگین (انحراف از سؤال معیار)
۱۱۱ (۵۵/۵٪)	۵۱ (۲۵/۵٪)	۱۵ (۷/۵٪)	۱۷ (۸/۵٪)	۶ (۳٪)	۱/۷۸ (۱/۰۹)
۷ (۳/۵٪)	۶ (۳٪)	۷ (۳/۵٪)	۶۹ (۳۴/۵٪)	۱۱۱ (۵۵/۵٪)	۴/۳۶ (۰/۹۵)
۱۴ (۷٪)	۶۹ (۳۴/۵٪)	۲۹ (۱۴/۵٪)	۷۱ (۳۵/۵٪)	۱۷ (۸/۵٪)	۳/۰۴ (۱/۱۵)
۸ (۴٪)	۱۳ (۶/۵٪)	۲۲ (۱۱٪)	۸۱ (۴۰/۵٪)	۷۶ (۳۸٪)	۴/۰۲ (۱/۰۵)
۱۲ (۶٪)	۱۴ (۷٪)	۴۱ (۲۰/۵٪)	۶۲ (۳۱٪)	۷۱ (۳۵/۵٪)	۳/۸۳ (۱/۱۶)
۷ (۳/۵٪)	۴۱ (۲۰/۵٪)	۵۵ (۲۷/۵٪)	۷۴ (۳۷٪)	۲۳ (۱۱/۵٪)	۳/۳۳ (۱/۰۳)
۱۴ (۷٪)	۵۹ (۲۹/۵٪)	۳۷ (۱۸/۵٪)	۶۵ (۳۲/۵٪)	۲۵ (۱۲/۵٪)	۳/۱۴ (۱/۱۷)
۲۸ (۱۴٪)	۵۳ (۲۶/۵٪)	۵۴ (۲۷٪)	۴۲ (۲۱٪)	۲۳ (۱۱/۵٪)	۲/۹۰ (۱/۲۲)
۵۸ (۲۹٪)	۵۶ (۲۸٪)	۵۰ (۲۵٪)	۱۵ (۳۰٪)	۶ (۳٪)	۲/۳۵ (۱/۱۳)
۴۱ (۲۰/۵٪)	۵۶ (۲۸٪)	۳۱ (۱۵/۵٪)	۴۹ (۲۴/۵٪)	۲۳ (۱۱/۵٪)	۲/۷۹ (۱/۳۳)
۲۹ (۱۴/۵٪)	۵۸ (۲۹٪)	۸۰ (۴۰٪)	۲۴ (۱۲٪)	۹ (۴/۵٪)	۲/۶۳ (۱/۰۱)
۲ (۱٪)	۰ (۰٪)	۵ (۲/۵٪)	۷۷ (۳۸/۵٪)	۱۱۶ (۵۸٪)	۴/۵۳ (۰/۶۴)
۷ (۳/۵٪)	۱۳ (۶/۵٪)	۳۴ (۱۷٪)	۴۹ (۲۴/۵٪)	۹۷ (۴۸/۵٪)	۴/۰۸ (۱/۱۰)
۱۳۲ (۶۶٪)	۴۷ (۲۳/۵٪)	۱۲ (۶٪)	۷ (۳/۵٪)	۲ (۱٪)	۱/۵۰ (۰/۸۳)
۱۴ (۷٪)	۵۴ (۲۷٪)	۴۷ (۲۳/۵٪)	۶۵ (۳۲/۵٪)	۲۰ (۱۰٪)	۳/۱۲ (۱/۱۲)
۱۹ (۹/۵٪)	۶۲ (۳۱٪)	۵۵ (۲۷/۵٪)	۵۰ (۲۵٪)	۱۴ (۷٪)	۲/۸۹ (۱/۱۰)
۲۲ (۱۱٪)	۴۶ (۲۳٪)	۵۶ (۲۸٪)	۵۹ (۲۹/۵٪)	۱۷ (۸/۵٪)	۳/۰۲ (۱/۱۴)

بر اساس محتوای پرسشنامه گویه‌های ۱۶، ۱۴، ۱۳، ۷، ۶، ۵، ۴، ۳، ۲، ۱ نگرش دانشجویان به رشته تحصیلی و گویه‌های ۱۷، ۱۵، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۸ نگرش آنان به آینده شغلی‌شان را نشان می‌دهد که با توجه به جدول فوق عواملی مانند نگرانی نسبت به آینده شغلی و میزان حقوق و مزایای آن، متناسب نبودن محتوا با نیازهای دانشجو و جامعه از جمله مهمترین مؤلفه‌های نگران‌کننده دانشجویان است و در مقابل انتخاب با علاقه و آگاهانه رشته، تمایل به تحصیل در مقاطع بالاتر و داشتن انگیزه و علاقه برای مشغول شدن در کاری متناسب با این رشته نشان دهنده نگرش مثبت شرکت‌کنندگان می‌باشد.

افزون بر جزئیات آماری مربوط به هر گویه که در **جدول ۳** نشان داده شد، آمار توصیفی کلی از جمله میانگین و انحراف از معیار، برای پرسشنامه نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی در **جدول ۴** نمایش داده شده است.

جدول ۴

آمار توصیفی برای پرسشنامه نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی دانشجویان زبان و ادبیات فارسی

پرسشنامه	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	انحراف از معیار
نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی	۳۳	۸۳	۵۹/۴۵	۱۰/۲۵

بر اساس نمره‌گذاری موجود در پرسشنامه مقدار میانگین (۵۹/۴۵)، نشان از آن دارد که نوع نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی شان در حد متوسط است.

بررسی نوع نگرش دانشجویان مقاطع مختلف رشته زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی

برای بررسی نوع نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی به تفکیک مقاطع مختلف تحصیلی داده‌ها به روش توصیفی مورد بررسی قرار گرفت که جزئیات آن در **جدول ۵** قابل مشاهده است؛

جدول ۵

میانگین میزان نگرش دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی

مقطع	میانگین	انحراف معیار
کارشناسی	۶۰/۹۴	(۱۰/۱۴)
کارشناسی ارشد	۵۸/۴۹	(۱۰/۰۴)
دکتری	۵۶/۴۳	(۱۰/۳۵)

با توجه به داده‌های موجود در **جدول ۵**، نگرش در مقاطع پایین به بالا سیر نزولی داشته و دانشجویان کارشناسی زبان و ادبیات فارسی با میانگین ۶۰/۹۴ تقریباً دارای نگرش بالا و دانشجویان مقطع دکتری با میانگین ۵۶/۴۳ از نگرش پایین‌تری نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی خود برخوردار بودند. همچنین با هدف بررسی معناداری تفاوت‌های موجود بین نگرش دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف (کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی از آزمون تحلیل واریانس یکطرفه استفاده شد که نتایج آن به شرح **جدول ۶** است؛ لازم به ذکر است که، برای بررسی شرط برابری واریانس‌های بین گروهی آزمون لون انجام شد که معنادار نبود ($p=0/99$).

جدول ۶

نتایج تحلیل واریانس یکطرفه برای مقایسه تفاوت بین میزان نگرش دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی

سطح معناداری	تحلیل واریانس	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	بین گروهی
۰/۰۵	۲/۹۷	۳۰۶/۵۵	۲	۶۱۳/۱۱	درون گروهی
		۱۰۳/۰۹	۱۹۷	۲۰۳۱۰/۴۸	کل
			۱۹۹	۲۰۹۲۳/۵۹	

همانگونه که در **جدول ۶** مشاهده می‌شود، نتایج حاکی از آن است که تفاوت معناداری بین نگرش دانشجویان مقاطع کارشناسی (۲۲/۳۸)، کارشناسی ارشد (۱۳/۳۲) و دکتری (۲۲/۳۸) زبان و ادبیات فارسی به صورت کلی وجود دارد ($F_{(2, 197)} = 2/97, p = 0/05$). برای یافتن محل تفاوت، مقایسه زوجی انجام شد (**جدول ۷**).

جدول ۷

مقایسه زوجی میزان نگرش دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی

آزمون I	آزمون J	اختلاف میانگین (I-J)	خطای معیار	سطح معناداری
کارشناسی	کارشناسی ارشد	۲/۴۵	۱/۶۶	۰/۴۲
	دکتری	۴/۵۱*	۱/۹۷	۰/۰۵
کارشناسی ارشد	کارشناسی	-۲/۴۵	۱/۶۶	۰/۴۲
	دکتری	۲/۰۶	۲/۱۸	۱/۰۰
دکتری	کارشناسی	-۴/۵۱*	۱/۹۷	۰/۰۵
	کارشناسی ارشد	-۲/۰۶	۲/۱۸	۱/۰۰

* اختلاف میانگین در سطح ۰/۰۵ معنادار است. تعدیل مقایسه چندگانه: روش بن فرونی

در کل، نتایج حاصل از تحلیل واریانس یکطرفه و مقایسه زوجی میزان نگرش دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف حاکی از آن است که نگرش دانشجویان کارشناسی زبان و ادبیات فارسی (۶۰/۹۴) از نگرش دانشجویان دکتری همین رشته (۵۶/۴۳) بالاتر است. این در حالی است که نگرش دانشجویان کارشناسی ارشد (۵۸/۴۹) تفاوت معناداری با دانشجویان کارشناسی و دکتری ندارد. در ادامه با بررسی و دسته‌بندی نظرات شرکت‌کنندگان در رابطه با مزایای رشته زبان و ادبیات فارسی مشخص شد ۷ درصد از شرکت‌کنندگان معتقدند این رشته هیچ گونه مزیتی ندارد اما ۹۳ درصد این افراد مزایای فراوانی برای آن برشمردند که جزئیات آن در **جدول ۸** قابل مشاهده است؛

جدول ۸

مزایای رشته زبان و ادبیات فارسی از دیدگاه دانشجویان

مزایا	درصد	نمونه
آشنایی با فرهنگ و گسترش آن در جامعه	۲۵٪	«آشنایی با فرهنگ کشورم»، «مؤثر در ارتقای فرهنگ ملی»، «تخصص در شناخت فرهنگ و ادب فارسی»، «حفظ و گسترش فرهنگ و تمدن ایران و اسلام».
پرورش تعاملات فردی و اجتماعی	۲۲/۵٪	«در روابط با جامعه درک بالاتری دست می‌دهد»، «تنها مزیتش تأثیر آن بر فهم و درک بهتر زندگی اجتماعی است»، «باعث افزایش آگاهی و رشد فردی می‌شود».
اقتناع حس زیبایی پرستی، آرامش روانی و ارزش معنوی	۲۰٪	«روح انسان را غنی می‌کند»، «اقتناع دل»، «آرامش روان و رسیدن به خود»، «این رشته روح انسان را صیقل می‌دهد و یک جنبه روحانی و عرفانی به وجود می‌آورد».
به دست آوردن آینده کاری مناسب و افزایش توانایی در تدریس مؤثر (نظر دانشجویان گرایش آموزش زبان فارسی)	۱۲/۵٪	«برای آموزش تخصصی ادبیات خوب است»، «آشنایی با تکنیک‌های جدید آموزشی و پیدا کردن نگاه انتقادی نسبت به سبک‌های سنتی و جدید»، «کاربردی بودن برای شغل معلمی».
آشنایی با ادبای بزرگ و افزایش دانش ادبی	۱۰٪	«آشنایی با گنجینه متون ادب فارسی»، «آشنایی با ادبیات کهن و بیشتر شدن دانش ادبی»، «گسترش اطلاعات ادبی»، «آشنایی با زبان و ادب فارسی در گذشته».
افزایش مهارت فن سخنوری	۳٪	«به ادبی صحبت کردن کمک می‌کند»، «در رسایی بیان مؤثر است»، «دانشجو در سخنوری حاذق می‌شود».

با توجه به محتوای **جدول ۸** دانشجویان مزایای خوبی برای این رشته متصور هستند که نه تنها در زندگی فردی آنان مؤثر است، بلکه بر جامعه و روابط اجتماعی آنان نیز تأثیر می‌گذارد. همچنین ۳ درصد از شرکت‌کنندگان در پاسخ به چیستی موانع موجود در رشته زبان و ادبیات فارسی معتقد بودند در این رشته مانعی وجود ندارد و در مقابل ۹۷ درصد از افراد موانعی را بر سر راه این رشته برشمردند که جزئیات آن به شرح ذیل است؛

جدول ۹

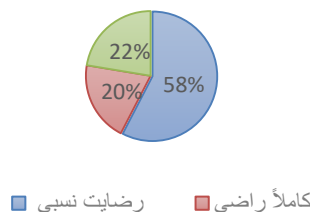
موانع رشته زبان و ادبیات فارسی از دیدگاه دانشجویان

موانع	درصد	نمونه
کمبود شغل و متناسب نبودن مزایای حقوقی	۴۳٪	«شغل مناسبی در این رشته وجود ندارد و اکثر فارغ‌التحصیلان بیکار هستند»؛ «حقوق و مزایای پایین این رشته و نگرانی در مورد آینده و بی‌توجهی مسئولین»؛ «این رشته از نظر شغلی بسیار محدود است»؛ «بازار کار تقریباً صفره و این آدمو دلسرد و ناامید می‌کند».
دیدگاه نامناسب جامعه نسبت به این رشته	۳۰٪	«دیدگاه جامعه به رشته زبان و ادبیات فارسی مناسب نیست و انگار این رشته را کسانی انتخاب می‌کنند که هیچ استعدادی ندارند، مردم به این رشته دید منفی دارند»؛ «در دید مردم اهمیت کم‌تری دارد».
متناسب نبودن سرفصل و واحدهای درسی با نیازهای جامعه	۲۰٪	«باید برخی واحدهای کاربردی جایگزین واحدهای نظری محض شود»؛ «عدم تناسب محتوای آموزشی با خواسته‌های جامعه»؛ «عناوین و سرفصل‌های نامناسب»؛ «واحدهای درسی به‌روز و کاربردی نیست».
کمبود استاد متخصص	۴٪	«کمبود استاد متخصص در این رشته و همچنین کمبود استاد خوب»؛ «کمبود استاد تخصصی خاص این رشته».

همانطور که در **جدول ۹** قابل مشاهده است، به نظر دانشجویان کمبود شغل متناسب با این رشته و مزایای مربوط به آن یکی از موانع اساسی است و در کنار آن موانع دیگری مانند دیدگاه نادرست جامعه، سرفصل‌ها و واحدهای درسی نامتناسب با نیازهای جامعه و کمبود استادان متخصص برای این رشته در مراتب بعدی قرار می‌گیرند. همچنین با هدف بررسی تأثیر روش تدریس بر نوع نگرش دانشجویان، نظر آنان در ارتباط با میزان رضایت آنان از روش تدریس مدرسان مورد بررسی قرار گرفت و پاسخ‌های آنان در سه دسته کلی جای گرفتند که در **شکل ۲** قابل مشاهده است؛

شکل ۲

میزان رضایت دانشجویان زبان و ادبیات فارسی از روش تدریس مدرسان

همانطور که در شکل ۲ مشاهده می‌شود، ۵۸ درصد دانشجویان رضایت نسبی از روش تدریس استادان خود دارند و معتقدند برخی از استادان در یک گروه تدریس مناسب و برخی دیگر تدریس نامناسب دارند که در ادامه برخی از نظرات این دسته از دانشجویان مشاهده می‌شود: «برخی از اساتید بسیار عالی هستند و از نظر علمی سطح بالایی دارند و برخی به شدت بی‌سواد هستند»؛ «نسبت به برخی خیر و برخی دیگر بله چون شیوه تدریس درستی دارند»؛ «تعدادی از آنان از جان مایه می‌گذارند و هر آنچه به کارمان می‌آید تدریس می‌کنند و برخی نه از نظر علمی و نه اخلاقی سطح مناسبی ندارند»؛ «از بعضی استادان بله اما از برخی خیر به دلیل سطح دانش پایین و عدم ارتباط مناسب با دانشجو».

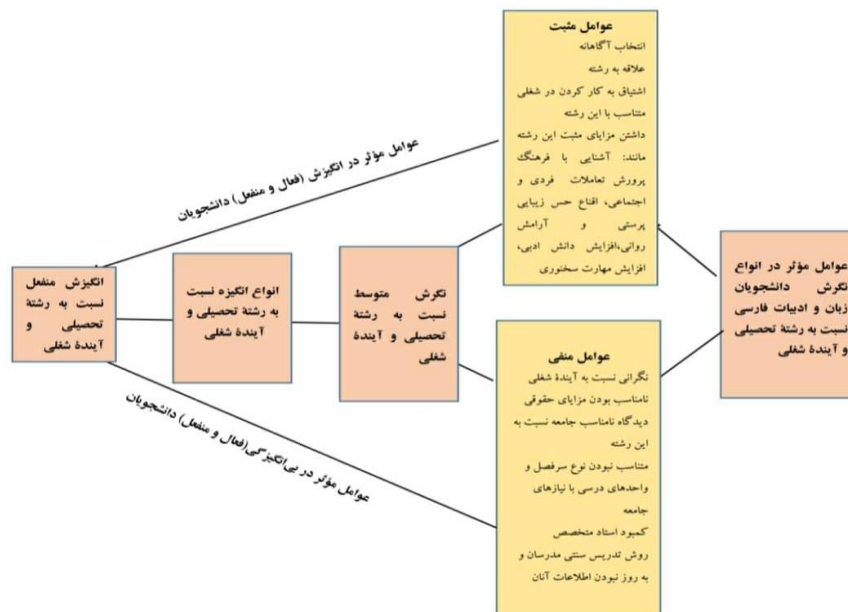
۲۲ درصد از دانشجویان هیچ‌گونه رضایتی از شیوه تدریس استادان خود نداشتند که چند نمونه از دلایل عدم رضایت آنان بدین شرح است: «بیشتر استادان به روز نیستند و اطلاعات تازه‌ای به دانشجو نمی‌دهند»؛ «استادها برخورد بسیار سنتی با تدریس و دانشجو دارند»؛ «زیرا یا سواد ناکافی دارند و یا قدرت بیان مفاهیم را ندارند و بسیار برخورد نامناسبی با دانشجو دارند»؛ «بسیار سنتی عمل می‌کنند». در مقابل ۲۰ درصد دانشجویان از روش تدریس استادان خود کاملاً رضایت داشتند که چند نمونه از نظرات آنان به این صورت است: «همه اساتید به لحاظ علمی در سطح بالایی هستند»؛ «اساتید کاملاً پخته و کاربلد هستند»؛ «بسیار دلسوز هستند و دانشجو را در عرصه علمی بسیار حمایت می‌کنند»؛ «کاملاً راضی‌ام چون استادانم با تمام وجود تدریس می‌کنند».

بررسی نوع انگیزش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی (با توجه به نوع نگرش آنان)

بر اساس داده‌های به دست آمده از بررسی نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان و با توجه به ارتباط میان نگرش و انگیزش می‌توان میان نوع نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی و نوع انگیزش آنان ارتباط برقرار کرد که شکل ۳ این ارتباط را نشان می‌دهد:

شکل ۳

نوع انگیزش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی

با توجه به شکل ۳، افزون بر عوامل مؤثر در ایجاد نگرش مثبت دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان، موانع و ایراداتی در آن وجود دارد که موجب کاهش نگرش مثبت آنان و در نهایت سبب شکل‌گیری نگرش متوسط در آنان شده است. در مفهوم انگیزش نیز این عوامل مثبت موجب انگیزش فعال در دانشجویان می‌شود به گونه‌ای که آنان از تمام حواس خود برای یادگیری مطالب درسی و پیشرفت در این رشته بهره می‌برند اما به تدریج که موانع موجود در این رشته را درک می‌کنند، از مقدار این انگیزش فعال کاسته شده و به انگیزش منفعل تبدیل می‌شود؛ یعنی آنان تمایل زیادی برای درگیر کردن حواس خود برای یادگیری ندارند، اما از آنجاکه این رشته را دوست دارند همواره به این رشته و اهدافی که در راستای آن در ذهن دارند می‌اندیشند.

بحث و نتیجه‌گیری

از آنجاکه نوع نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی از جمله عوامل فردی و شخصیتی مؤثر در انگیزه پیشرفت علمی آنان بوده و معمولاً موفقیت در هر کاری و رسیدن به هدف نیازمند نوعی نگرش مثبت به آن می‌باشد، شایسته است مسئولان نظام آموزشی نسبت به نوع نگرش و انگیزش دانشجویان به منظور انجام اصلاحات و بهبود شرایط آگاه باشند. در این راستا در پژوهش حاضر نوع نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان به طور کلی مورد ارزیابی قرار گرفت و همچنین نوع نگرش دانشجویان در هر یک از مقاطع مختلف کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری به صورت مستقل بررسی شد و نوع انگیزش دانشجویان با توجه به نوع انگیزش آنان مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفت که برآیند آن به شرح ذیل است:

با توجه به نتایج حاصل از جدول ۴ نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان در حد متوسطی است. این در حالی است که دیدگاه مثبت نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی لازمه افزایش انگیزش تحصیلی و پیشرفت حرفه‌ای و موفقیت در آینده است (Gallagher et al., 2007). از این رو به نظر می‌رسد نگرش متوسط دانشجویان موجب منفعل بودن انگیزش آنان برای یادگیری و پیشرفت تحصیلی می‌شود. در واقع با توجه به داده‌های حاصل از جدول ۳ (گروه‌های ۱، ۲، ۴، ۱۴) بیشتر افراد به صورت آگاهانه و با علاقه و انگیزه فراوان رشته زبان و ادبیات فارسی را انتخاب کرده‌اند و تمایل زیادی به ادامه تحصیل در آن دارند و نتایج جدول ۸ نیز نشان می‌دهد دانشجویان زبان و ادبیات فارسی معتقدند این رشته مزایای زیادی برای آنان داشته و در زندگی فردی و اجتماعی آنان بسیار تأثیرگذار است. با این وجود به نظر می‌رسد با توجه به پاسخ‌های آنان در جدول ۳ و موانع موجود در این رشته که در جدول ۹ به تفصیل مطرح گردید، نگرش مثبت آنان به این رشته تنزل پیدا کرده و با وجود علاقه فراوان نسبت به ادامه تحصیل در این رشته انگیزه زیادی برای انجام فعالیت در راستای رسیدن به اهداف خود ندارند. بنابراین در چنین شرایطی دست یافتن به آن‌ها فقط در حد درگیری و دغدغه ذهنی است و درگیری فیزیکی انجام نمی‌شود؛ به عبارت دیگر این موانع به صورت مستقیم و غیرمستقیم موجب می‌شود میزان هیجاند دانشجویان نسبت مطالب درسی که می‌گذرانند، در سطح شنیداری و یا دیداری باقی بماند و در نتیجه با توجه به آنکه حواس حداکثری آنان در یادگیری درگیر نشده است، هیجان مثبتی را در دوران تحصیل خود تجربه نکنند و از آنجاکه سطح هیجاند افراد در انگیزش آنان مؤثر است (Makkiabadi, 2018)، به نظر می‌رسد دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نیز انگیزه زیادی برای پیشرفت در این رشته ندارند. این امر در راستای پژوهش‌های آتشکار و همکاران (Atashkar et al., 2014)، سوختانلو و بندری (Sookhtanlou & Bondori, 2017) و شریفی و همکاران (Sharifi et al., 2020) است که نشان دادند میان نگرش به رشته تحصیلی و آینده شغلی دانشجویان و انگیزه پیشرفت آنان رابطه معنادار مثبتی وجود دارد. همچنین به نظر می‌رسد افزون بر موانعی که ذکر آن رفت، با توجه به شکل ۲ می‌توان گفت روش تدریس استادان یکی دیگر از عوامل مؤثر در نوع نگرش و به تبع آن نوع انگیزش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی آنان باشد. از این رو با

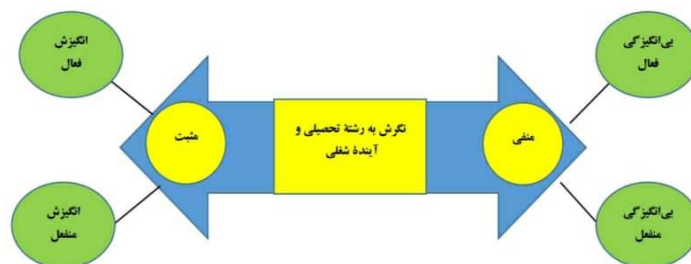
توجه به دلایل مطرح شده از سوی دانشجویان نسبت به رضایت و یا عدم رضایت از روش تدریس استادان، شایسته است مدرسان همواره دانش و اطلاعات خود را به روز کنند و از روش‌های نوین تدریس و انواع سبک‌های یادگیری آگاهی یابند تا با درگیر کردن حواس حداکثری دانشجویان و افزایش هیجانات مثبت آنان برای یادگیری تدریس اثربخشی را در راستای کاربردی کردن مطالب آموزشی داشته باشند؛ زیرا به نظر می‌رسد این امر در افزایش نگرش مثبت دانشجویان و به تبع آن انگیزش فعال آنان برای یادگیری و پیشرفت تأثیر بگذارد. نتایج این بخش از پژوهش نیز همسو با پژوهش اسداللهی و افشاری (Assadullahi & Afshari, 2002) است که معتقدند مدرس و روش تدریس او نقش بسزایی در انگیزش، توان دانشجو و میزان علاقه‌مندی او به درس دارد.

شایان ذکر است چنانچه اقدامات لازم در جهت برداشتن موانع این رشته صورت نپذیرد، ممکن است نگرش دانشجویان از سطح متوسط به منفی تغییر کند؛ زیرا همانطور که نتایج **جدول ۵** و **جدول ۶** نشان می‌دهد تفاوت معناداری میان نوع نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی در مقاطع مختلف نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان وجود دارد و هر چه مقطع تحصیلی دانشجویان بالاتر می‌رود، نگرش آنان نسبت به رشته‌ای که در آن تحصیل می‌کنند و آینده شغلی که انتظار آن را دارند به سوی نگرش منفی تنزل می‌یابد؛ به صورتی که نگرش دانشجویان کارشناسی با میانگین (۶۰/۹۴) بسیار نزدیک به نوع نگرش مثبت است اما این مقدار در مقطع دکتری با میانگین (۵۶/۴۳) به سوی نگرش منفی کاهش یافته است که در توضیح چرایی آن می‌توان گفت به نظر می‌رسد دانشجویان هر چه بیشتر در بطن این رشته قرار می‌گیرند، کمبودها و موانع موجود در آن را بیشتر درک می‌کنند و این امر سبب تغییر دیدگاه آنان می‌شود. نتایج این بخش در راستای پژوهش پارسا و همکاران (Parsa et al., 2019) است که نشان دادند عواملی مانند وضعیت استخدامی بی‌ثبات و کسب تجربیات نامطلوب سبب شده است اغلب دانشجویان دکتری نگرش مناسبی نسبت به آینده شغلی خود نداشته باشند.

به طور کلی با توجه به مطالبی که ذکر آن رفت، می‌توان نتیجه گرفت: ۱- دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نگرش متوسطی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی خود دارند؛ ۲- نگرش دانشجویان در مقطع دکتری به سوی نگرش منفی تنزل می‌یابد؛ ۳- نگرش متوسط و موانع موجود در این رشته انگیزش منفعل را برای دانشجویان به همراه دارد و چنانچه اقدامات لازم برای بهبود این وضعیت صورت نپذیرد، موجب بروز بی‌انگیزگی فعال و یا منفعل در آنان می‌گردد؛ به صورتی که ممکن است تحصیل در این رشته برای آنان منجر به یک عادت مکانیکی شده و هیچگونه دغدغه و درگیری ذهنی در رابطه با درس‌های آن نداشته باشند و یا از ادامه تحصیل در این رشته انصراف دهند. با توجه به مطالب فوق رابطه میان نوع نگرش و انگیزش دانشجویان در **شکل ۴** قابل مشاهده است:

شکل ۴

رابطه تأثیر نگرش نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی بر نوع انگیزه دانشجویان

همانطور که در شکل فوق مشاهده می‌شود، چنانچه نگرش دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان به سمت نگرش مثبت در حرکت باشد، انگیزش آنان برای یادگیری و پیشرفت نیز منفعل و در نهایت فعال خواهد بود، اما اگر این حرکت سیر نزولی داشته باشد به دنبال نگرش منفی دانشجویان انگیزش آنان نیز به صورت بی‌انگیزگی منفعل و در نهایت بی‌انگیزگی فعال تغییر وضعیت می‌دهد که نتیجه آن یا ادامه تحصیل به گونه ناامیدانه و یا انصراف از تحصیل خواهد بود. در این راستا به منظور اصلاح نوع نگرش دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نسبت به رشته تحصیلی و آینده شغلی‌شان می‌توان اصلاحاتی انجام داد که در قالب پیشنهاداتی ارائه می‌شود.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌ها و نتایج پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- ۱- با وجود گذشت زمان زیادی که از تأسیس رشته زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌ها می‌گذرد و در بیشتر دانشگاه‌های ایران این رشته دایر است، تغییرات اساسی و قابل توجهی در برنامه درسی آن صورت پذیرفته است، به نظر می‌رسد می‌توان متناسب با نیازها و انتظارات جامعه و دانشجویان زبان و ادبیات فارسی نسبت به این رشته تغییراتی در برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی در راستای متناسب کردن آن با نیازهای جامعه ایجاد کرد و افزون بر واحدهای نظری بر واحدهای عملی و کاربردی نیز تأکید بیشتری نمود تا مهارت و دانش عملی دانشجویان نیز تقویت شود؛ زیرا یکی از اهداف اولیه آموزش عالی در کنار رشد و توسعه دانش افزایش مهارت‌های عملیاتی و توانایی دانشجویان می‌باشد؛
- ۲- افزون بر تغییر برنامه درسی شایسته است مدرسان در تدریس خود فقط به روش‌های سنتی برای انتقال اطلاعات اکتفا نکنند و با استفاده از روش‌های تدریس نوین و کارآمد به تقویت مهارت‌های دانشجویان با هدف افزایش توانایی آنان برای ورود به بازار کار بپردازند؛
- ۳- از آنجا که هدف اصلی افراد از تقاضای آموزش عالی دستیابی به شغل بهتر و درآمد بالاتر است، می‌توان با برگزاری کارگاه‌های تخصصی کارآفرینی به دانشجویان در استفاده از دانش و مهارت خود برای ورود به بازار کار یاری رساند؛
- ۴- با توجه به آنکه یکی دیگر از مؤلفه‌های اساسی در مقاطع تحصیلی نظام آموزش عالی پژوهش است، مدرسان رشته زبان و ادبیات فارسی به ویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی می‌توانند با آشنا کردن دانشجویان با اصول اساسی پژوهش در زبان و ادبیات فارسی آنان را به تفکر و پژوهش در حوزه‌های مختلف ترغیب نمایند؛ زیرا به نظر می‌رسد دانشجویان از اینکه بتوانند دانش و یافته‌های خود را در مجامع علمی مطرح کنند، نگرش مطلوب‌تری نسبت به رشته خود پیدا خواهند کرد و انگیزش آنان نیز برای پیشرفت در این مسیر افزایش پیدا خواهد کرد. از آنجا که در پژوهش حاضر به دلیل عدم حضور فیزیکی دانشجویان در دانشگاه به علت شیوع ویروس کرونا و دسترسی نداشتن به آنان از روش نمونه‌گیری در دسترس برای انتخاب حجم نمونه استفاده شد، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های دیگر انتخاب هدفمندتر بوده و متغیرهای دیگر نیز مانند سن، جنسیت و گرایش‌های مختلف در بررسی نگرش دانشجویان مد نظر قرار گیرد. همچنین علاقه‌مندان در این حوزه در پژوهش‌های دیگر می‌توانند همراه با نگرش، نوع انگیزه دانشجویان را در رابطه با رشته زبان و ادبیات فارسی و آینده شغلی مورد سنجش و بررسی قرار دهند.

تشکر و قدردانی

نویسندگان پژوهش حاضر بر خود لازم دانستند که از کلیه افرادی که در پژوهش شرکت نمودند و همکاری لازم را جهت اجرای پژوهش نمودند، کمال تشکر و سپاس خود را ابراز نمایند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافی نداشته‌اند.

References

- Alami, M. (2020). *Examining the mediating role of passive motivation in Iranian EFL learners' language learning de (motivation) and self-identity changes and their relation with foreign language achievement*. Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
- Assadollahi, P., & Afshari, P. (2002). The comparison of tutors' and students' opinions in respect to present academic condition. *Iranian Journal of Medical Education*, 2, 14-15.
- Atashkar, H., Sohrabi, Z., Bigdeli, S., & Bahari, F. (2014). The relationship between Achievement motivation and Scholar satisfaction among medical, dentistry and pharmacy senior Students of Tehran University of medical sciences. *Med Purif*, 23(1), 21-34. https://www.tebvatazkiye.ir/article_52263_66b82baa8d420c3f0e7c4a6d59347f4f.pdf
- Azimi, K., Garavand, Y., & Maktabi, G. (2020). Predicting of Satisfaction with the Field of Study and Career Future Based on Family, Career and Individual Factors in Mashhad University of Medical Sciences Students. *Medical Journal of Mashhad University of Medical Sciences*, 62, 1710-1724. https://mjms.mums.ac.ir/article_14777_68e9bb3f65aa8b2e799582338fd657c3.pdf
- Delavar, A., & Mozaffari, A. (2013). A survey of perspectives and attitudes towards the career future of master of social communication students in comparison with master of sociology students. *Media Studies*, 8(20), 14-27. <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=222772>
- Ebrahimi, S., Pishghadam, R., Estaji, A., & Aminyazdi, S. A. (2018). Examining the effects of emotioncy-based teaching on the emotions of non-Iranian female Persian language learners in Iran. *Language Related Research*, 9(3), 63-97. <https://lrr.modares.ac.ir/article-14-102-en.html>
- Entezari, Y., & Mohammadnezhad Alizamani, Y. (2023). Human capital content analysis: General pattern and application for graduates of persian literature. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 26(3), 47-75. https://journal.irphe.ac.ir/article_703006_en.html?lang=fa
- Farshchi, F., & Ardalan, M. (2014). Satisfaction with the field of study and students' academic achievements case study: Faculty of Agriculture. Bu Ali University. International Conference on Management, Tehran, Iran.
- Gallagher, J. E., Patel, R., Donaldson, N., & Wilson, N. H. (2007). The emerging dental workforce: why dentistry? A quantitative study of final year dental students' views on their professional career. *BMC Oral Health*, 7(1), 1-16. <https://doi.org/10.1186/1472-6831-7-7>
- Ghaerhaghagi, N. (2014). Evaluating motivation and interest in choosing career or higher education study among radiology students in Tabriz University of Medical Sciences. *Educational Development of Judishapur*, 5(2), 148-155. https://edj.ajums.ac.ir/article_79696.html?lang=en
- Gholami Chahkand, F., Mohammadzade Ghasr, A., & Saeedy Rezvani, M. (2023). Path analysis of student's religiosity & locus of control on their attitude toward future career: Ferdowsi University of Mashhad case study. *Research and Planning in Higher Education*, 23(4), 121-143. https://journal.irphe.ac.ir/article_702940_en.html
- Hasanloo, H., Hasannezhad, H. R., & Khazae-pool, M. (2017). Attitude of students toward their field of study and future career in Zanjan University of Medical Sciences. *Journal of Medical Education Development*, 10(25), 25-34.
- Ibarracin, D., & Johnson, B. T. (2018). *Handbook of attitudes: Basic principles*. <https://doi.org/10.4324/9781315178080>
- Jamali, H. A., & Ghalenoei, M. (2013). Attitudes of Environmental Health and Occupational Health Students Toward Their Discipline and Future Career in Qazvin University of Medical Sciences in 2012. *Iranian Journal of Medical Education*, 13(7), 541-550. <https://ijme.mui.ac.ir/article-1-2515-en.html>
- Kanno, H., & Koeske, G. F. (2010). MSW students' satisfaction with their field placements: the role of preparedness and supervision quality. *Journal of Social Work Education*, 46(1), 23-38. <https://doi.org/10.5175/JSWE.2010.200800066>
- Makkiabadi, H. (2018). *Development and validation of a sensory emotioncy types scale and examining its relationship with L2 willingness to communicate, motivation, and language achievement: A case of Iranian EFL learners*. Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
- Momenzadeh, S. M. (2020). *Examining the role of active/passive motivation in teacher burnout and teacher efficacy: A case of Iranian private sector EFL teachers*. Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
- Parsa, P., Dogonchi, M., Gheysvandi, E., & Parsa, B. (2019). Effective factors on attitudes toward job prospect among Ph.D. students. *Pajouhan Scientific Journal*, 17(4), 25-31. <http://dx.doi.org/10.52547/psj.17.4.25>
- Pishghadam, R. (2015). *Emotioncy in language education: From evolvment to involvement* The 2nd conference of Interdisciplinary Approaches to Language Teaching, Literature, and Translation Studies. Iran, Mashhad.,
- Pishghadam, R., & Ebrahimi, S. (2020). Examining the effects of emotioncy-based language instruction on non-Persian language learners' level of cultural intelligence. *ZABANPAZHUHI (Journal of Language Research)*, 12(35), 55-82. <https://doi.org/10.22051/jlr.2019.23439.1627>
- Pishghadam, R., Ebrahimi, S., & Tabatabaiean, M. (2019). A novel approach to psychology of language education. *Ferdowsi University of Mashhad*.
- Pishghadam, R., Makiabadi, H., Shayesteh, S., & Zeynali, S. (2019). Unveiling the passive aspect of motivation: Insights from English language teachers' habitus. *International Journal of Society, Culture & Language*, 7(2), 16-26. https://www.ijsc.net/article_35991_5540.html
- Samadi, M., Taghizadeh, J., Kashitarash Esfahani, Z., & Mohammadi, M. (2010). Evaluating environmental health students' attitudes toward their discipline and future career in Hamedan University of Medical Sciences in 2008. *Iranian Journal of Medical Education*, 9(4), 331-335. https://ijme.mui.ac.ir/browse.php?a_id=1097&sid=1&slc_lang=en

- Sharifi, T., Ebrahim Bay, S., Najafi Hodk, F., & Mohammadi, A. (2020). Relationship between academic motivation and students' attitude towards future job in the students of Torbat Heydariyeh University of Medical Sciences (Iran). *Qom University of Medical Sciences Journal*, 14(1), 74-84. <https://www.sid.ir/FileServer/JF/GHA49913990108.pdf>
- Sharifzadeh, F. (2011). The necessity of reidentifying educational system and its role regarding country's social-scientific development: A research on university undergraduate public administration program. *Sociological Cultural Studies*, 2(1), 79-112. https://socialstudy.iics.ac.ir/article_235.html?lang=en
- Sookhtanlou, M., & Bondori, A. (2017). The effect of agricultural students' attitude at the University of Mohagheh Ardabili from the field of study on academic satisfaction, by mediating of academic motivation. *Journal of Agricultural Education and Administration Research*, 42, 42-58. <https://doi.org/10.22092/jaeear.2017.110418.1385>
- Wells, V. K., Taheri, B., Gregory-Smith, D., & Manika, D. (2016). The role of generativity and attitudes on employees home and workplace water and energy saving behaviours. *Tourism Management*, 56, 63-74. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.03.027>
- Zarrinkoob, A. (1985). *Of other things*. Tehran: Javidan publication.
- Zolfaghari, H. (2009). The current status of Persian language and literature and techniques to enforce it. *National Studies Journal*, 10(2), 47-73. https://www.rjnsq.ir/article_99645.html?lang=en

